

Spontaani vapaaehtoisuus maanpuolustuksessa

Harri Raisio, Tomi Niemi, Alisa Puustinen,
Vesa Valtonen, Teija Sederholm, Jarkko Kosonen,
Saana Vaahtera, Harri Jalonen

Spontaani vapaaehtoisuus maanpuolustuksessa

Harri Raisio, Vaasan yliopisto

Tomi Niemi, Vaasan yliopisto

Alisa Puustinen, Maanpuolustuskorkeakoulu

Vesa Valtonen, Maanpuolustuskorkeakoulu

Teija Sederholm, Maanpuolustuskorkeakoulu

Jarkko Kosonen, Puolustusvoimat

Saana Vaahtera, Vaasan yliopisto

Harri Jalonen, Vaasan yliopisto

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Puolustusministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.
Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-951-663-467-1

ISSN pdf: 2984-102X

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2026

Spontaani vapaaehtoisuus maanpuolustuksessa

Maanpuolustuksen tieteellisen neuvottelukunnan julkaisuja 2026:5

Julkaisija Puolustusministeriö

Tekijä/t Harri Raisio, Tomi Niemi, Alisa Puustinen, Vesa Valtonen, Teija Sederholm, Jarkko Kosonen, Saana Vaahtera, Harri Jalonen

Yhteisötekijä Vaasan yliopisto, Maanpuolustuskorkeakoulu, Puolustusvoimat

Kieli suomi **Sivumäärä** 36

Tiivistelmä

Spontaani vapaaehtoisuus on noussut keskeiseksi tutkimusteemaksi erityisesti katastrofitutkimuksessa, ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan on tehnyt näkyväksi sen merkityksen myös maanpuolustuksessa. Hankkeen tavoitteena oli lisätä ymmärrystä spontaanin vapaaehtoisuuden ilmiöstä Suomen maanpuolustuksen kontekstissa sekä kehittää toimintamalli sen hyödyntämiseksi osana maanpuolustuksen monialaista tehtäväkenttää.

Loppuraportissa esitetään yhteenvedo hankkeen toteutuksesta, tuloksista ja johtopäätöksistä. Hankkeen tuloksia on käsitelty myös muissa tutkimusjulkaisuissa.

Aineisto koostui kirjallisuuskatsauksesta, tutkimushaastatteluista ja paikallispuolustusharjoitusten yhteydessä toteutetuista pöytäpeleistä. Kirjallisuuskatsaus valotti kansainvälistä tutkimusta ja tunnisti spontaanin vapaaehtoisuuden keskeiset piirteet, taustatekijät ja rajoitteet. Haastattelut syvensivät ymmärrystä Suomen kontekstista ja tuottivat maakohtaista tietoa ilmiön ilmenemismuodoista. Näiden pohjalta muodostettiin toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi, jota pöytäpelit edelleen vahvistivat.

Toimintamalli koostuu neljästä strategiasta – integroi, rajoita, kanavoi ja mahdollista – sekä niitä läpikäyvistä varautumisen strategiasta. Hankkeen tuloksiin perustuen esitetään viisi johtopäätöstä ja kehittämisehdotusta spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi osana Suomen maanpuolustusta.

Klausuuli Tämä julkaisu on toteutettu osana Maanpuolustuksen tieteellisen neuvottelukunnan (MATINEn) tutkimusrahoituksen toimeenpanoa. (www.defmin.fi/matine) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta puolustusministeriön näkemystä.

Asiasanat spontaanisuus, vapaaehtoiset, kansalaisyhteiskunta, vastarinta, maanpuolustus, tutkimus, kokonaismaanpuolustus, puolustustutkimus

ISBN PDF 978-951-663-467-1

Asianumero -

ISSN PDF 2984-102X

Hankenumero 2500M-0179

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-467-1>

Spontant frivillighet inom försvaret

Publikationer av försvarets vetenskapliga delegation 2026:5

Utgivare Försvarsministeriet

Författare Harri Raisio, Tomi Niemi, Alisa Puustinen, Vesa Valtonen, Teija Sederholm, Jarkko Kosonen, Saana Vaahtera, Harri Jalonen

Utarbetad av Vasa universitet, Försvarshögskolan, Försvarsmakten

Språk finska

Sidantal 36

Referat

Spontant frivillighet har blivit ett centralt forskningstema särskilt inom katastrofforskningen, och Rysslands invasion av Ukraina har synliggjort dess betydelse även inom det nationella försvaret. Syftet med projektet var att öka förståelsen för fenomenet spontant frivillighet i den finländska försvarskontexten och att utveckla en handlingsmodell för att utnyttja det som en del av försvarets mångfacetterade verksamhetsfält.

I denna slutrapport presenteras en sammanfattning av projektets genomförande, resultat och slutsatser. Projektets resultat har också behandlats i andra forskningspublikationer.

Materialet bestod av en litteraturöversikt, forskningsintervjuer och bordsövningar som genomfördes i samband med regionala försvarsövningar. Litteraturöversikten belyste internationell forskning och identifierade de centrala kännetecknen, bakgrundsfaktorerna och begränsningarna för spontant frivillighet. Intervjuerna fördjupade förståelsen för den finländska kontexten och gav landspecifik kunskap om hur fenomenet tar sig uttryck. På basis av detta utvecklades en handlingsmodell för att dra nytta av spontant frivillighet, vilken ytterligare stärktes genom bordsövningarna.

Handlingsmodellen består av fyra strategier – integrera, begränsa, kanalisera och möjliggöra – samt en genomgående beredskapsstrategi. Utifrån resultaten presenteras fem slutsatser och utvecklingsförslag för att främja användningen av spontant frivillighet som en del av Finlands nationella försvar.

Klausul Den här publikation är en del i genomförandet av forskningsfinansiering av Försvarets vetenskapliga delegation. (www.defmin.fi/matine) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt.

Nyckelord spontanitet, frivilliga, civilsamhälle, motstånd, försvaret, forskning, totalförsvaret, försvarsforskning

---

ISBN PDF 978-951-663-467-1

Ärendenummer -

ISSN PDF 2984-102X

Projektnummer 2500M-0179

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-467-1>

Spontaneous Volunteering in National Defence

Publications of the Scientific Advisory Board for Defence 2026:5

Publisher Ministry of Defence

Author(s) Harri Raisio, Tomi Niemi, Alisa Puustinen, Vesa Valtonen, Teija Sederholm, Jarkko Kosonen, Saana Vaahtera, Harri Jalonen

Group author University of Vaasa, National Defence University, Finnish Defence Forces

Language Finnish

Pages 36

Abstract

Spontaneous volunteering has emerged as a key research theme particularly within disaster studies, and Russia's invasion of Ukraine has highlighted its significance also in the context of national defence. The aim of this project was to enhance understanding of the phenomenon of spontaneous volunteering in Finland's national defence context and to develop an operational model for utilising it as part of the multidimensional field of national defence.

This final report presents a summary of the project's implementation, results and conclusions. The project's results have also been examined in other scholarly publications.

The data consisted of a literature review, research interviews, and tabletop exercises conducted in connection with local defence training events. The literature review shed light on international research and identified the key characteristics, background factors and constraints of spontaneous volunteering. The interviews deepened the understanding of the Finnish context and provided country-specific insights into the manifestations of the phenomenon. Based on these findings, an operational model for harnessing spontaneous volunteering was developed, and the tabletop exercises further validated it.

The model comprises four strategies – integrate, restrict, channel and enable – as well as a cross-cutting preparedness strategy. Based on the results, five conclusions and development recommendations are presented for advancing the use of spontaneous volunteering as part of Finland's national defence.

Provision This publication is part of the implementation of research funding of the Scientific Advisory Board for Defence (MATINE). (www.defmin.fi/matine) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Defence Ministry.

Keywords spontaneity, volunteers, civil society, resistance, national defence, research, comprehensive defence approach, defence research

---

ISBN PDF 978-951-663-467-1

Reference number -

ISSN PDF 2984-102X

Project number 2500M-0179

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-467-1>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Tausta ja tavoite	8
2 Toteutus	11
2.1 Kartoittava kirjallisuuskatsaus.....	11
2.2 Tutkimushaastattelut	12
2.3 Pöytäpelit	13
2.4 Raportointi	14
3 Tulokset	15
3.1 Katsaus kansainväliseen tutkimukseen spontaanista vapaaehtoisuudesta	15
3.2 Spontaanin vapaaehtoisuus Suomen kontekstissa.....	17
3.3 Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi.....	22
4 Johtopäätelmät	27
Liite 1. Yhteenveto pro gradu -tutkielman toteutuksesta ja tuloksista	29
Lähteet	32

ESIPUHE

Spontaani vapaaehtoisuus maanpuolustuksessa -tutkimushankkeessa tutkittiin, miten kasvavaa joukkoa neljännen sektorin toimijoita eli spontaaneja kriisissä aktivoituvia vapaaehtoisia laajenevin tai emergentein valmiuksin voitaisiin käyttää rakentavasti osana vastausta kriisiin.

Ilmiö, jossa sitoudutaan akuuttiin tilanteeseen eikä jo olevaan organisaatioon, on kasvussa, ja tutkimus valottaa monipuolisesti siihen liittyvää teoriaa avaten viimeisimpiä tutkimustuloksia. Digitaalisuus ruokkii ilmiön nopeutta ja ketteryyttä muodostaen myös uudenlaisen taistelukentän, johon voi osallistua mistä tahansa. Tutkimushanke avaa laajasti spontaanisuuteen liittyviä haasteita ja jopa riskejä sekä esittää keinoja, joilla näitä voidaan välttää, kanavoiden ilmiön energia kokonaisuutta hyödyttävään suuntaan.

Spontaanisuutta ei saa tarkastella ainoastaan resurssina vaan osana henkistä kriisinkestokykyä. Spontaanisuus on rakentava tapa ottaa toimijuutta kriisitilanteessa eli ”keino kanavoida stressi, ahdistus ja pelko toiminnaksi”, joka vahvistaa samalla vapaaehtoisen omaa turvallisuuden tunnetta. Tasapaino käskyttämisen ja kanavoimisen välillä on viranomaisille haastava ja menee helposti pieleen. Osallistumisen näkeminen ensisijaisesti riskinä on kuitenkin suoranainen virhe. Ketterä spontaanisuus saattaa myös vastata tarpeeseen, jota jäykät viralliset turvaorganisaatiot eivät ole huomanneet pitkän rauhan aikana.

Tutkimuksen tuloksena syntynyt mukautuva toimintamalli ottaa spontaanisti syntyvän energian osaksi ratkaisua. Vähintä, mitä kannattaa tehdä, on valmistautua apuun, jota ei voi suunnitella tai kontrolloida ennalta. Erityisen kiinnostavana pidän ajatusta, että kolmas sektori muodostaa neljännelle liittymäpinnan, joka on myös viranomaisille helpompi hallita.

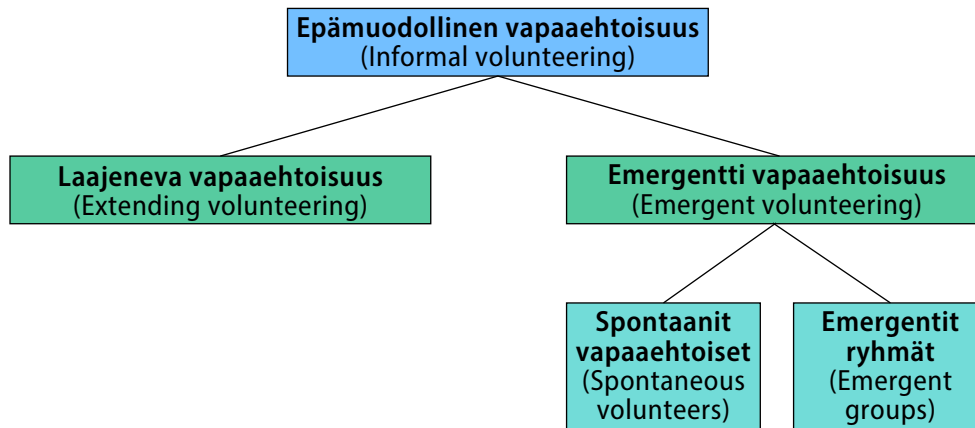
Mika Hyytiäinen, eversti (evp.), sotilasprofessori (emeritus)
Marraskuu 2025

1 Tausta ja tavoite

Spontaani vapaaehtoisuus on noussut merkittäväksi tutkimusteemaksi erityisesti katastrofitutkimuksessa (McLennan ym. 2016; Twigg & Mosel 2017; Yumagulova & Handmer 2021). Tutkimuksissa on tarkasteltu spontaanien vapaaehtoisten roolia esimerkiksi maastopaloissa (esim. Kvarnlöf & Eriksson 2024), tulvissa (esim. Paciarotti 2018), maanjäristyksissä (esim. Nissen ym. 2021) ja terrori-iskujen yhteydessä (esim. Fiskvik ym. 2025). Viime vuosina huomio on laajentunut myös sosiaaliin kriiseihin, kuten Euroopan vuoden 2015 pakolaiskriisiin (esim. Simsa ym. 2019) ja COVID-19-pandemiaan (esim. Yang 2025). Venäjän hyökkäys Ukrainaan on puolestaan tehnyt näkyväksi, että spontaani vapaaehtoisuus on keskeinen osa myös maanpuolustusta (esim. Mikheieva & Kuznetsova 2024; Stepanenko & Stewart 2025).

Spontaani vapaaehtoisuus sijoittuu käsitteenä laajemman epämuodollisen (informal) vapaaehtoisuuden kenttään (ks. kuvio 1), jolla viitataan yksilöihin, jotka toimivat vakiintuneiden institutionaalisten rakenteiden ulkopuolella auttaakseen hädässä olevia kriisien eri vaiheissa (Whitaker ym. 2015). Epämuodollinen vapaaehtoisuus voidaan edelleen jakaa kahteen alaluokkaan: laajenevaan (extending) vapaaehtoisuuteen ja emergenttiin (emergent) vapaaehtoisuuteen. Laajenevalla vapaaehtoisuudella viitataan yksilöihin, jotka laajentavat tavanomaista toimintaansa vastatakseen kriiseihin. Tyypillinen esimerkki tästä ovat maanviljelijät, jotka osallistuvat maastopalojen sammuttamiseen hyödyntäen olemassa olevia taitojaan ja välineitään (ks. Johansson 2024).

Kuvio 1. Käsitteellinen viitekehys.

Emergentillä vapaaehtoisuudella puolestaan tarkoitetaan spontaanimpaa vapaaehtoistoiminnan muotoa. Pelastustoiminnan kontekstissa spontaani vapaaehtoinen on määritelty henkilöksi, joka "tarjoaa apuaan pelastustoimintaan liittyvän onnettomuuden tai tapahtuman yhteydessä, mutta ei kuulu tehtävälle osallistuvaan valmiusjärjestöön tai vapaaehtoisjärjestöön ja jolla ei ole edeltävää järjestökoulutusta tehtävään" (Haake 2022: 12).

Spontaaniiin vapaaehtoisuuteen liittyy myös käsite emergenteistä, ilmaantuvista ryhmistä, joilla tarkoitetaan yksilöistä koostuvia uusia, epämuodollisia ja usein väliaikaisia ryhmiä, jotka muodostuvat auttamaan kriisitilanteissa (Stallings & Quarantelli 1985). Spontaaniiin vapaaehtoisuuteen liittyviä lähikäsitteitä ovat muun muassa episodiset (episodic) vapaaehtoiset (Cnaan ym. 2022) ja sitoutumattomat (unaffiliated) vapaaehtoiset (Yumagulova & Handmer 2021). Suomessa spontaani, epämuodollinen vapaaehtoisuus on kytketty myös neljännen sektorin käsitteeseen (ks. Raisio ym. 2023; Mäenpää ym. 2025).

Spontaanii vapaaehtoisuus ymmärretään *Spontaanii vapaaehtoisuus maanpuolustuksessa* -tutkimushankkeessa (SPOVA) vapaaehtoisuuteen perustuvana toimintana, joka ei lähtökohtaisesti tapahdu vakiintuneiden, organisoitujen tai virallisten vapaaehtoisuuden muotojen puitteissa, vaan itseorganisoituu nopeasti sodan uhatessa tai sen alkaessa. Se ilmenee usein impulsiivisena, ruohonjuuritason kansalaisvastarintana ja solidaarisuutena, jota ohjaa halu auttaa, suojella ja puolustaa omaa yhteisöä tai maata. Spontaanii vapaaehtoisuus voi myöhemmin limittyä viralliseen toimintaan tai täydentää sitä, ja se voi olla aseellista tai aseetonta, sisältäen moninaisia tapoja osallistua maan puolustamiseen.

Tämän kaksivuotisen (2024–2025) tutkimushankkeen tavoitteena oli lisätä ymmärrystä nopeasti kasvavasta spontaanin vapaaehtoisuuden ilmiöstä maanpuolustuksen kontekstissa sekä kehittää toimintamalli tämän ilmiön hyödyntämiseksi osana maanpuolustuksen monialaista tehtäväkenttää. Hankkeessa kerättiin monipuolinen laadullinen aineisto vastaamaan tähän tavoitteeseen.

Tässä loppuraportissa on kuvattu yhteenveto hankkeen toteutuksesta, tuloksista ja johtopäätöksistä. Hanketta on käsitelty myös muissa tutkimusjulkaisuissa (Raisio ym. 2024; Raisio ym. 2025a; Raisio ym. 2025b; Raisio ym. 2025c). Hankkeen yhteydessä toteutettiin myös pro gradu -tutkielma, jossa tarkastellaan spontaaneja vapaaehtoisia ensi- ja kriisiavun tukena häiriö- ja kriisitilanteissa sekä poikkeusoloissa terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmasta (Vaahtera 2025). Tutkielma esitellään liitteessä 1.

2 Toteutus

2.1 Kartoittava kirjallisuuskatsaus

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa, keväällä 2024, toteutettiin kartoittava kirjallisuuskatsaus (scoping review) (ks. Arksey & O'Malley 2005; Munn ym. 2018). Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli selvittää, millaista tutkimusta spontaanista vapaaehtoisuudesta on tehty maanpuolustuksen kontekstissa, sekä tunnistaa ilmiöön liittyvät keskeiset ominaisuudet ja taustatekijät.

Aineisto kerättiin tietokantahakujen ja täydentävien manuaalisten hakujen avulla. Käytetyt tietokannat olivat Scopus, Web of Science ja Academic Search Elite (EBSCO). Testihakujen perusteella lopulliseksi hakulausekkeeksi määriteltiin seuraava: (volunteer* OR "civil resistance" OR "nonviolent resistance") AND (war OR invasion OR aggression OR defence OR military) AND (informal OR episodic OR self-org* OR spontaneous OR emergent OR emergence OR unaffiliated OR grassroot). Systemaattinen tietokantahaku tuotti yhteensä 19 artikkelia.

Tietokantahakua täydennettiin manuaalisella haulla. Ensivaiheessa käytiin läpi systemaattisen tietokantahaun kautta valikoituneiden 19 artikkelin lähdeluettelot sekä niihin viittaavat julkaisut Google Scholar -tietokannassa. Seuraavassa vaiheessa tarkasteltiin tutkimusteeman kannalta relevantteja tiedelehtiä, jotka nousivat esiin erityisesti aineistoon valikoituneiden artikkelien lähdeluetteloista. Lisäksi käytiin läpi näiden artikkelien kirjoittajien muuta julkaisutoimintaa. Manuaalisen haun tuloksena aineistoon lisättiin vielä 19 artikkelia, ja näin katsauksen kokonaisaineisto muodostui 38 artikkelista¹. Analyysi eteni kolmessa vaiheessa: kokonaiskuvan muodostaminen, aineiston kuvaileva analyysi ja teoriaohjaava sisällönanalyysi.

---

1 Tarkempi kuvaus toteutetusta hakuprosessista, ks. Raisio ym. (2024).

2.2 Tutkimushaastattelut

Hankkeen toisessa vaiheessa siirryttiin Suomen kontekstiin ja toteutettiin avaininformanttien haastattelut. Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisella otannalla (Robinson 2014). Kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisesti tavoitteena oli tasapainottaa näkökulmia siten, että informantit edustivat eri hallinnon tasoja sekä yhteiskunnan eri sektoreita.

Haastatteluja toteutettiin yhteensä 17. Näistä viisi oli suomalaisia spontaanisti Ukrainan sodan vaikutuksesta aktivoituneita vapaaehtoisia. Neljä haastateltavista toimi järjestösektorilla, kolme oli kuntien tai valtion varautumisesta vastaavia viranhaltijoita, kaksi kansanedustajia ja yksi siviilipalveluksen asiantuntija. Näistä kolmella oli aiempi sotilastausta (evp.). Lisäksi kaksi haastateltavaa oli palveluksessa olevia upseereita. Spontaanit vapaaehtoiset tunnistettiin perinteisen ja sosiaalisen median kartoituksen avulla, kiinnittäen huomiota vapaaehtoistoiminnan monimuotoisuuteen. Muut haastateltavat tunnistettiin ammatillisten verkostojen kautta.

Viisi haastatteluista toteutettiin kasvokkain ja kaksitoista etäyhteydellä. Haastattelut olivat puolistrukturoituja ja koostuivat kahdesta osiosta. Ensimmäinen osio käsitteli spontaania vapaaehtoisuutta maanpuolustuksessa yleisellä tasolla. Toisessa osassa keskityttiin strategioihin spontaanien vapaaehtoisten kohtaamisessa ja hyödyntämisessä. Haastattelut kestivät keskimäärin 70 minuuttia, ja ne litteroitiin sanatarkasti. Litteroidun aineiston kokonaislaajuus oli 259 sivua. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavasti².

SPOVA-hankkeeseen kytkeytyivät myös keväällä 2025 toteutetut fokusryhmähaastattelut, jotka järjestettiin kahden Naisten Valmiusliitto ry:n ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) varautumis- ja turvallisuuskoulutuksen (NASTA) yhteydessä. Fokusryhmiin osallistui yhteensä 43 vapaaehtoista naista eri puolilta Suomea. Haastatteluilla kerättiin tietoa koulutuksiin osallistuneiden naisten näkemyksistä, motivaatiosta ja odotuksista liittyen heidän mahdolliseen rooliinsa

---

2 Tarkemmat kuvaukset analyysiprosesseista, ks. Raisio ym. (2025a; 2025b).

kokonaisturvallisuusrekisterissä³. Spontaani, epämuodollinen vapaaehtoisuus oli mukana yhtenä käsiteltävänä kysymyksenä. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 242 sivua, ja se analysoitiin temaattisen analyysin menetelmin⁴.

2.3 Pöytäpelit

Pöytäpelit ovat sisätiloissa toteutettavia harjoituksia, joihin ei sisälly operatiivista toimintaa ja jotka perustuvat skenaariopohjaiseen, fasilitoituun ryhmäkeskusteluun (FitzGerald ym. 2024). Syyskuussa 2025 toteutettujen pöytäpelien tavoitteena oli konkretisoida tutkimushankkeen aiempia tutkimustuloksia ja erityisesti tunnistaa spontaaniin vapaaehtoisuuteen liittyvät kriittiset haasteet (esim. lainsäädäntö) ja aukot (esim. koordinointi) sekä etsiä niihin ratkaisuja. Pöytäpelien avulla arvioitiin myös hankkeen aiemmassa vaiheessa kehitetyn toimintamallin (Raisio ym. 2025b) ja siinä kuvattujen strategisten vaihtoehtojen käytännön toteutettavuutta. Pöytäpelien skenaariot laadittiin pääasiassa hankkeessa tehdyn aiemman tutkimuksen pohjalta, ja niiden valmistelussa hyödynnettiin myös kokoneiden sotilasasian-tuntijoiden kriittistä arviointia.

Tutkimushankkeen pöytäpelit toteutettiin paikallispuolustusharjoitusten yhteydessä⁵. Harjoitukset valittiin siten, että ne kattoivat erilaisten toimintaympäristöjen vaikutukset sekä väestön että maantieteellisten olosuhteiden näkökulmasta. Aineistonkeruussa SPOVA-hanke yhdistettiin Maanpuolustuskorkeakoulun *Kokonaismaanpuolustus osana kansallista resilienssiä* -tutkimushankkeeseen (KOMAR).

Pöytäpelit mukautettiin kunkin harjoituksen osalta käytettävissä oleviin aikaraameihin. Ensimmäinen pöytäpeli toteutettiin harjoituksen virallisen pöytäpelin yhteydessä, kestäen kokonaisuudessaan noin 30 minuuttia virallisen pelin loppupuolella. Osallistujajoukko koostui pääosin turvallisuusviranomaisten edustajista. Pöytäpelissä osallistujat (N=16) jaettiin kolmeen pienryhmään.

3 Kokonaisturvallisuusrekisteri, josta on käytetty myös nimityksiä osaamisrekisteri ja valmiusrekisteri, mahdollistaisi kansalaisten moninaisten taitojen nopean käyttöönoton kriisin yllättäessä. Asia on huomioitu vuoden 2023 hallitusohjelmassa, jossa esitetään järjestelmän perustamista maanpuolustukseen kytkeytyvien järjestöjen kouluttamien vapaaehtoisten rekisteröimiseksi.

4 Tarkemmat kuvaukset analyysiprosessista, ks. Raisio ym. (2025c).

5 Pääesikunnan koulutusosasto myönsi aineistonkeruulle tutkimusluvan (AV8236).

Toinen pöytäpeli toteutettiin harjoituksen virallisen pöytäpelin jälkeen erillisenä osuutena. Se kesti noin 75 minuuttia, ja sen osallistujajoukko (N=17) jaettiin kahteen fasilitoituun pienryhmään. Osallistujina oli turvallisuusviranomaisten lisäksi muun muassa kuntien, hyvinvointialueen ja kriittisen infrastruktuurin edustajia. Kolmas pöytäpeli muodosti kokonaan oman kokonaisuutensa. Osallistujia oli kahdeksan, ja erona edellä kuvattuihin oli se, että mukana oli myös järjestöjen edustajia. Pöytäpeli kesti kokonaisuudessaan neljä tuntia.

Pöytäpelien keskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin analyysia varten. Litteroitu aineisto toimi pohjana tulosten tulokinnalle ja niiden kokoamiselle osaksi loppuraporttia.

2.4 Raportointi

Loppuraportti kokoaa yhteen hankkeen keskeiset tulokset ja johtopäätökset. Hankkeen eri osa-alueita ja tuloksia on käsitelty muissa tutkimusjulkaisuissa seuraavasti.

Hallinnon Tutkimus -lehdessä julkaistu artikkeli (Raisio ym. 2024) raportoi kirjoittavan kirjallisuuskatsauksen prosessin ja keskeiset tulokset. *Scandinavian Journal of Military Studies* -lehdessä julkaistu artikkeli (Raisio ym. 2025a) perustuu avaininformanttien haastatteluihin ja syventää ymmärrystä spontaanista vapaaehtoisuudesta Suomen maanpuolustuksen kontekstissa.

International Journal of Public Sector Management -lehden *Civil Society and Crises: Co-creating Societal Value with or without the Government* -erikoisnumerossa julkaistu artikkeli (Raisio ym. 2025b) hyödyntää niin ikään avaininformanttien haastatteluja ja tarkastelee kysymystä siitä, millaisia lähestymistapoja voidaan käyttää maanpuolustuksen yhteistuottamisessa (co-production) spontaanien vapaaehtoisten kanssa ja millaisia jännitteitä näihin liittyy.

Defence Studies -lehdessä julkaistu artikkeli (Raisio ym. 2025c) perustuu fokusryhmähaastatteluihin ja käsittelee sitä, voisiko suunnitellun kokonaisturvallisuusrekisterin kaltainen järjestelmä auttaa kaventamaan kuilua naisten kriiseissä ja sodassa osoittaman toimijuuden ja heidän systemaattisen integroimisensa osaksi varautumisen ja maanpuolustuksen rakenteita välillä. Spontaani, epämuodollinen vapaaehtoisuus liittyy tässä aineistossa muun muassa kysymykseen siitä, koetaanko eroa siinä, ilmoittautuisiko rekisteriin järjestötoimintaan kytkeytynyt vapaaehtoinen vai epämuodollisesti toimiva yksilö.

3 Tulokset

3.1 Katsaus kansainväliseen tutkimukseen spontaanista vapaaehtoisuudesta

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa korostuu erityisesti Venäjän vuonna 2014 Ukrainassa aloittama sota ja sen yhteydessä tapahtunut kansalaisyhteiskunnan aktivoituminen. Valtaosa artikkeleista on julkaistu 2020-luvulla⁶. Katsausaineisto osoittaa, että spontaaniin vapaaehtoisuuteen liittyvä käsitekirjo on laaja ja vaihteleva, ja maanpuolustuksen kontekstiin on kehitetty myös uusia, yksityiskohtaisempia käsitteitä.

Tutkimuskirjallisuudessa spontaanin vapaaehtoisuuden ilmenemismuotoja sotaolosuhteissa on jäsennetty käsitteellisesti muun muassa hajautetun humanitarismin, osallistuvan sotilaslogistiikan, osallistuvan tiedustelun ja taistelurintaman vapaaehtoisuuden käsitteiden kautta. Näitä kaikkia voidaan pitää käsitteellisesti osana *osallistuvaa sodankäyntiä* (participatory / participative war) (ks. Merrin & Hoskins 2020).

Hajautettua humanitarmia (distributed humanitarianism) kuvataan laajamittaiseksi, itseorganisoituneeksi ja ei-institutionalisoituksi avuksi (Dunn & Klaiszewska 2023). Hajautettu humanitarismi konkretisoituu tutkimuskirjallisuudessa erityisesti Puolaa koskevassa tutkimuksessa. Tutkimuksissa kuvataan, kuinka Venäjän laajamittaisen hyökkäyssodan alettua helmikuussa 2022 puolalaiset aktivoituivat välittömästi sosiaalisen median kanavissa ja miten tuhansien vapaaehtoisten nopea toiminta esimerkiksi rautatieasemilla sekä Puolan ja Ukrainan rajalla auttoi estämään mahdollisen humanitaarisen katastrofin.

Osallistuva sotilaslogistiikka (participatory military logistics) tarkoittaa resurssien hankintaa etulinjassa taisteleville, kattaen sekä perustarpeet (ruoka, vesi, vaatteet, hygieniatarvikkeet, lääkintävälineet) että sotilasvarusteet ja -kaluston (luotiliivit, pimeänäkölaitteet, autot, dronit) (Asmolov 2022). Esimerkiksi Boichak (2021) kuvaa

---

6 Katsaus uusimpaan tutkimuskirjallisuuteen osoittaa, että aihetta käsittelevien julkaisujen määrä on edelleen kasvussa (ks. esim. Martin 2025; Kurylo 2025; Stepanenko & Stewart 2025).

sodan alkuvuosina Ukrainassa syntyneitä ja myöhemmin kansainvälisesti laajentunutta Spiders-verkostoa, joka edustaa niin kutsuttua käsityöaktivismia ja keskittyy naamiointiverkkojen valmistamiseen.

Osallistuvassa tiedustelussa (participatory intelligence) on ensisijaisesti kyse avointen lähteiden tiedustelusta (OSINT) (Asmolov 2022). Tähän sisältyy esimerkiksi erilaisten paikkatieto- ja visualisointityökalujen käyttö, joiden avulla rakennetaan reaaliaikaista tilannekuvaa sodasta. Laajemmin tarkasteltuna osallistuvan tiedustelun voidaan katsoa liittyvän myös faktantarkastukseen sekä yhteiskuntien media- ja informaatiolukutaidon vahvistamiseen. Esimerkiksi vuonna 2014 syntynyt Liettuan Elves-liike on itseorganisoitunut ryhmä, jonka tavoitteena on torjua Venäjän disinformaatiota ja propagandaa (Bakauskaite & Slekyš 2023).

Taistelurintaman vapaaehtoisuus (battlefront volunteering) (Boichak 2017) on tullut näkyvästi esiin Ukrainan kontekstissa erityisesti Venäjän laajamittaisen hyökkäyssodan alkuvaiheessa. Khoma (2022) kuvaa, kuinka aseettomat siviilit varastivat venäläisten taisteluajoneuvoja tai antoivat sotilaille väärää kulkuohjeita, ohjaten heitä umpikujiiin. Kansalaiset keräsivät lasia ja metallia Molotovin cocktailien ja panssarivaunuesteiden valmistamiseksi sekä rakensivat autonrenkaista barrikadeja sytyttääkseen ne tuleen vihollisen lähestyessä.

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudesta nousee esiin useita, usein kontekstisidonnaisia taustatekijöitä spontaanin vapaaehtoisuuden synnylle. Keskeisimpänä näyttäytyy virallisen järjestelmän epäonnistuminen, jota spontaani vapaaehtoisuus pyrkii paikkaamaan (esim. Oleinik 2018; Bukkvoll 2019; Umland 2019; Fedinec 2023; Channell-Justice 2024; Boichak & McKernan 2024).

Lisäksi spontaanin, epämuodollisen vapaaehtoisuuden syntyminen nähdään osin maan kulttuuriseen perintöön liittyvänä ilmiönä. Esimerkiksi Ukrainan kohdalla on todettu, että aiempi tutkimuksellinen painotus formaaliin, järjestöjen kautta tapahtuvaan toimintaan on jättänyt epämuodollisen kansalaistoiminnan vähemmälle huomiolle ja siten luonut epätarkan kuvan maan kansalaisyhteiskunnasta (Kudlenko 2023; Zarembo & Martin 2024; Boichak & McKernan 2024).

Myös digitalisaation tarjoamat mahdollisuudet korostuvat tärkeänä taustatekijänä, sillä sosiaalisen median alustat ovat merkittävästi edesauttaneet niin humanitaarisen kuin sotilaslogistisenkin avun tarjoamista (Boichak 2017; Byrska 2023; Fedinec 2023).

Tutkimuskirjallisuudessa spontaanin vapaaehtoisuuden keskeisinä etuina korostuvat sen joustavuus, nopeus ja innovatiivisuus, joiden avulla se pystyy paikkaamaan virallisen järjestelmän puutteita (Dunn & Kaliszewska 2023; Boichak & McKernan

2024). Spontaanit vapaaehtoiset kykenevät ohittamaan byrokratian esteet, ratkaisemaan ongelmia nopeasti ja toimimaan luovasti. Ukrainan kontekstissa on esimerkiksi kuvattu, kuinka apua voidaan toimittaa ketterästi suoraan etulinjaan.

Spontaanin vapaaehtoisuuden keskeisenä haasteena korostuvat siihen liittyvät väärinkäytökset ja toiminnan hallitsemattomuus. Tutkimuskirjallisuudessa nostetaan esiin niin sanotut *pseudovapaaehtoiset* (pseudo-volunteers), jotka hyödyntävät sotaolosuhteita omaksi edukseen (Khoma 2022; Fedinec 2023; Hayoz & Stepanenko 2023). Toiminnan spontaanisuuden ja jäsentymättömyyden vuoksi viranomaiset eivät myöskään aina tiedä tarkasti, keitä vapaaehtoistoimijat ovat ja missä määrin heidän tavoitteensa vastaavat viranomaistoiminnan tavoitteita.

Lisäksi spontaani vapaaehtoisuus ei usein tarjoa pysyvää ratkaisua. Esimerkiksi Ukrainan sisäisen sotapakolaisuuden yhteydessä sillä on kyetty vastaamaan välitömiin tarpeisiin, mutta pitkäaikaisemmat haasteet, kuten pysyvän asunnon saaminen, edellyttävät virallisen järjestelmän toimia (Channell-Justice 2024). Spontaanien vapaaehtoisten näkökulmasta haasteina ovat erityisesti loukkaantumis- ja kuolemanriskit (Jabali 2022; Khoma 2022) sekä loppuunpalaminen ja trauma-peräiset stressihäiriöt (Oleinik 2018; Domaradzki ym. 2022; Fedinec 2023).

3.2 Spontaanin vapaaehtoisuus Suomen kontekstissa

Avaininformanttien haastattelut tuottivat tulkintoja spontaanin vapaaehtoisuuden taustatekijöistä, ilmenemismuodoista ja rajoitteista Suomen kontekstissa. Haastateltavien näkemykset heijastavat pitkälti kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta esiin nousseita havaintoja, mutta niissä korostuvat myös suomalaiselle kontekstille ominaiset piirteet.

Spontaanin vapaaehtoisuuden syntymisen taustatekijät Suomessa

Suomen *sosiokulttuurinen perintö* nousi yhdeksi keskeiseksi spontaanin vapaaehtoisuuden syntyä selittäväksi taustatekijäksi. Haastateltavat kuvasivat Suomea maana, jossa on poikkeuksellisen korkea maanpuolustustahto⁷ ja laaja tuki maanpuolustukselle. Kansallisen puolustuksen nähtiin rakentuvan asevelvollisuuden varaan, ja varusmiespalveluksen sekä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen koettiin tarjoavan valmiuksia, joita voidaan soveltaa monenlaisissa tilanteissa, myös spontaanissa vapaaehtoisuudessa.

Haastateltavat liittivät suomalaisuuteen myös vahvan yhteisöllisyyden, joka heijastuu aktiivisena kolmannen sektorin toimintana, lukuisina maanpuolustusjärjestöinä sekä eläväisenä talkooperinteenä. Samalla pohdittiin, kuinka yhteisöllinen toiminta on vähitellen siirtymässä kohti yksilöllisempiä osallistumisen muotoja ja miten tämä voi tulevaisuudessa muokata vapaaehtoisuuden luonnetta⁸. Kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin⁹ nähtiin vahvistavan kansalaisyhteiskunnan roolia maanpuolustuksessa ja heijastavan laajempaa käsitystä yhteiskunnan yhteisestä

-
- 7 Tätä kuvastavat myös Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan ja E2 Tutkimuksen viimeaikaiset tulokset. MTS:n (2024) haastattelututkimuksessa 80 % vastaajista (N=1 112) ilmoitti olevansa valmis osallistumaan maanpuolustuksen eri tehtäviin taitojensa ja kykyjensä mukaan, mikäli Suomeen hyökättäisiin. E2 Tutkimuksen katsaus *Mitä suomalaiset naiset ovat valmiita puolustamaan?* (2025) puolestaan tuo esille, että naisista (N=511) 44 % olisi valmis puolustamaan Suomea aseettomasti ja 23 % tarvittaessa aseellisesti, kun taas 19 % ei osannut tai halunnut vastata ja 15 % vastasi kieltävästi. Lisäksi katsauksessa tiedusteltiin, millaisiin tehtäviin vastaajat olisivat valmiita osallistumaan, jos Suomea kohtaisi yllättävä häiriö-, poikkeus- tai kriisitilanne. Kärkeen nousivat käytännön auttamistehtävät (esim. ruuanjakelu, ensiapu ja tilapäismajoituksen järjestäminen), joihin 71 % vastanneista naisista ilmoitti olevansa valmis osallistumaan.
- 8 Tämä on noussut esille myös aiemmassa spontaania vapaaehtoisuutta käsittelevässä tutkimuksessa (ks. esim. Raisio ym. 2023). Perinteisen järjestörakenteen kautta tapahtuvan organisoitumisen on nähty menettäneen osalle ihmisistä vetovoimaansa, kun taas toisten on nähty kokevan digitaalisia alustoja hyödyntävän itseorganisoitumisen luontevammaksi tavaksi toimia. Muutos liitetään erityisesti sukupolvien väliseen eroon ja nykyelämän projektiluonteisuuteen, jossa sitoutuminen pitkäjänteiseen vapaaehtoistoimintaan on vähentynyt ja toiminta painottuu hetkellisyyteen ja ketteryyteen.
- 9 *Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa* (YTS 2025, 10) kokonaisturvallisuus kuvataan toimintamallina, ”jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana”. Uusimmassa strategiassa (YTS 2025, 39) korostetaan yksilöitä ”turvallisuuden avaintoimijoina” ja huomioidaan myös järjestösektorin ulkopuolella tapahtuva kansalaistoiminta: ”Halua osallistua ja auttaa ilmenee järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan lisäksi myös perheen tai lähiyhteisön jäsenten toiminnassa, naapuriapuna, kyläyhteisöissä, sosiaalisen median verkostoissa ja erilaisissa ryhmissä toimimisena sekä kansalaisten oma-toimisena varautumisena.” (YTS 2025, 43)

vastuusta. Lisäksi Suomen historiallinen kokemus sodista ja maantieteellinen läheisyys Venäjään nähtiin osana kollektiivista muistia, joka vahvistaa maanpuolustukseen liittyvää identiteettiä ja valmiutta toimia uhkatilanteissa.

Toisena, suuremmin spontaanin, epämuodollisen vapaaehtoisuuden muotoihin liittyvänä taustatekijänä nousivat esiin *virallisen järjestelmän rajoitteet*. Tämä korostui erityisesti haastateltujen spontaanien vapaaehtoisten näkemyksissä. Spontaani vapaaehtoisuus nähtiin keinona paikata virallisen järjestelmän jättämiä aukkoja sekä mahdollisuutena auttaa silloin, kun virallinen järjestelmä ei tarjoa siihen kanavaa. Luottamuksella nähtiin olevan keskeinen rooli tässä dynamiikassa. Jos luottamus viralliseen järjestelmään tai vakiintuneisiin humanitaarisiin järjestöihin on heikko, ihmiset ovat taipuvaisempia toimimaan spontaaneina vapaaehtoisina. Lisäksi virallisen järjestelmän koettu jäykkyys nousi yhdeksi spontaanin vapaaehtoisuuden liikkeellepanevaksi tekijäksi, sillä se sai spontaanin vapaaehtoisuuden näyttäytymään ketterämpänä vaihtoehtona. Tämä tuli erityisesti esiin spontaanien vapaaehtoisten näkemyksissä, joissa virallinen järjestelmä koettiin hitaaksi ja joustamattomaksi.

Kolmas taustatekijä liittyi *toimijuuteen*. Avaininformantit liittivät spontaanin aktivoitumisen taustalle erilaisten uhkien kokemisen, jonka nähtiin toimivan yksilöllisen toimijuuden lähteenä. Uhkien merkitys korostui virallista järjestelmää edustavien haastateltavien näkemyksissä, mutta sai vahvistusta myös haastateltujen spontaanien vapaaehtoisten kokemuksista, joissa kuvattiin tunnetta pakosta toimia Venäjän vuonna 2022 käynnistämän laajamittaisen hyökkäyksen jälkeen. Uhkien kokemisen havaittiin muotoutuneen osittain muuttuneen informaatioympäristön myötä, jonka kautta ihmiset voivat seurata sotaa reaaliaikaisesti ja siten syventää ymmärrystään sodan todellisuudesta, muuttuneesta turvallisuustilanteesta ja siitä, että vastaava voisi tapahtua myös Suomessa. Spontaani vapaaehtoisuus kuvattiin rakentavana tapana ottaa toimijuutta kriisitilanteessa, keinona kanavoida stressiä, ahdistus ja pelko toiminnaksi, joka parhaimmillaan lisää vapaaehtoisen omaa resilienssiä ja vahvistaa turvallisuuden tunnetta.

Neljänneksi taustatekijäksi nousi *digitalisaatio*. Se ei kuitenkaan ilmennyt haastatteluaineistossa eksplisiittisenä spontaanin vapaaehtoisuuden taustatekijänä, vaan pikemminkin implisiittisenä mahdollistajana. Tämä näkyi erityisesti spontaanien vapaaehtoisten kuvauksissa vapaaehtoisuuden käynnistymisestä Venäjän laajamittaisen hyökkäyksen alkuvaiheessa. Haastattelussa kuvattiin, kuinka toiminta rakentui Facebookin, tuolloisen Twitterin, Instagramin ja WhatsAppin kaltaisille alustoille, joiden kautta aktivoitiin olemassa olevia kaveripiirejä ja muodostettiin yhteyksiä auttamishaluisten henkilöiden välille – myös sellaisten, jotka eivät aiemmin tunteneet toisiaan – niin Suomessa kuin kansainvälisesti.

Spontaanin vapaaehtoisuuden ilmenemismuodot Suomessa

Ensimmäisenä spontaanin vapaaehtoisuuden ilmenemismuotona nousi esiin *varautumiseen liittyvä toiminta*. Varsinkin virallista järjestelmää edustavat haastateltavat tarkastelivat spontaania vapaaehtoisuutta varautumisen ja valmiuden näkökulmasta, pitäen yksilöiden varautumista eräänlaisena kyvykkyyksien ja toiminta- valmiuden rakentamisena tulevaa mahdollista spontaania aktivoitumista varten. Haastatteluissa kuvattiin useita tapoja kehittää tätä valmiutta. Esimerkiksi vapaaehtoisten varautumiseen, turvallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyvien koulutusten katsottiin vahvistavan riskitietoisuutta, itsevarmuutta sekä halua ja kykyä toimia tarvittaessa.

Toisena ilmenemismuotona korostui *yhteiskunnan toimintojen jatkuvuuden turvaaminen*. Haastatteluissa nousi esiin näkemys, että maanpuolustus ei rajoitu sotilaalliseen toimintaan, vaan sen ytimessä on myös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitäminen. Tämä heijastaa ymmärrystä siitä, että sota käydään monella rintamalla, sekä etulinjassa että siviiliyhteiskunnassa. Spontaanin vapaaehtoisuus nähtiin erityisen sopivaksi tukemaan yhteiskunnan toimintakyvyn säilymistä. Esimerkkeinä mainittiin infrastruktuurin turvaaminen ja korjaaminen, logistinen tuki, raivaustyöt, lastenhoito, vanhusten auttaminen, ruoan ja veden jakelu sekä liikenteenohjaus. Läheisesti tähän liittyen haastateltavat kuvasivat myös erilaisia *hajautetun humanitarismin* muotoja. Erityisesti korostui evakointien tukeminen, johon sisältyi ihmisten auttaminen poistumaan vaarallisilta alueilta sekä majoituksen tarjoaminen evakuoituille.

Haastatteluissa nousivat esiin myös osallistuva sotilaslogistiikka, osallistuva tiedustelu ja osallistuva puolustuskoulutus, jotka sijoittuvat lähemmäs varsinaista sotilaallista toimintaa kuin aiemmin kuvatut yhteiskunnan resilienssiä tukevat toiminnot. *Osallistuva sotilaslogistiikka* sisälsi muun muassa etulinjaan toimitettavien resursien, kuten kamiinoiden, droonien, kypärien, pimeänäkölaitteiden, luotiliivien ja Starlink-järjestelmien, rakentamista, hankintaa ja kuljetusta. *Osallistuvalla tiedustelulla* viitattiin sekä tiedon keräämiseen että sen välittämiseen. Tiedonkeruuseen liittyi esimerkiksi avoimien lähteiden hyödyntäminen ja tilannekarttojen tuottaminen, kun taas tiedon välittäminen tarkoitti vihollishavaintojen, kuten droonien liikkeiden, raportointia viranomaisille sovittuja kanavia pitkin. Aineistossa korostui myös *osallistuvan puolustuskoulutuksen* merkitys, jossa reserviläiset jakaisivat epämuodollisesti osaamistaan ja tukisivat omatoimista harjoittelua aseenkäsittelyn, ryhmätaktiikan ja ensiaputaitojen kaltaisilla osa-alueilla ilman virallista organisaatiosidonnaisuutta.

Taistelurintaman vapaaehtoisuus osoittautui haastavaksi aiheeksi, joka ilmeni haastatteluaineistossa pääosin välillisesti, riskiskenaarioiden kautta. Etulinjalle pääsyn katsottiin olevan mahdollista vain virallisten kanavien kautta, eikä tunnussettoimien taistelijoiden läsnäoloa pidetty toivottavana. Samalla kuitenkin tunnistettiin, että mahdollisen alueellisen miehityksen tilanteessa voisi syntyä spontaania, sissi-toimintaa muistuttavaa vastarintaa. Sen sijaan kyberympäristössä tapahtuva vapaaehtoisuus nähtiin luontevana osana spontaania toimintaa. Tämä koski sekä hyökkäyksellisiä että puolustuksellisia kybertoimia. Haastateltavat korostivat, että digitaalisen toimintaympäristön fyysisten rajoitteiden puuttuminen voi osaltaan mahdollistaa spontaanin vapaaehtoisuuden syntymisen.

Spontaanin vapaaehtoisuuden rajoitteet Suomessa

Virallista järjestelmää edustavat haastateltavat pitivät merkittävänä riskinä sitä, että spontaanit vapaaehtoiset voivat loukkaantua tai jopa menehtyä auttamistehtävissä. Spontaanien vapaaehtoisten omissa kokemuksissa korostuivat kuitenkin pikemminkin uupumukseen ja henkiseen kuormittumiseen liittyvät haasteet kuin fyysiset vaarat, mikä selittynee sillä, etteivät he toimineet taistelurintamalla. Haastatteluissa kuvattiin, kuinka vapaaehtoistoimintaan on helppo sitoutua liiaksi ja altistua loppuunpalamiselle, erityisesti silloin, kun spontaani vapaaehtoisuus yhdistyy kokopäiväiseen työhön tai opintoihin. Sodan pitkittyminen toi spontaanille vapaaehtoisuudelle uusia haasteita. Ukrainan tukeminen ei ole ollut hetkellinen kriisivaste, vaan pitkäkestoinen aseellinen konflikti, joka on edellyttänyt vapaaehtoisten jatkuvaa sopeutumista sekä toiminnan uudelleenorganisointia ja institutionalisoitumista.

Spontaanin vapaaehtoisuuden ei nähty aina vastaavan todellisiin tarpeisiin. Tämä korostuu erityisesti humanitaarisen avun yhteydessä, jossa vahva auttamisen halu saattaa johtaa logistisiin haasteisiin tai tilanteisiin, joissa apu ei vastaa tarvetta ja resursseja kuluu hukkaan. Lisäksi nostettiin esiin riski, että järjestöjen ulkopuolella toimivat yksilöt tai ryhmät voivat hyödyntää sotaa omiin tarkoituksiinsa. Haasteita koettiin aiheuttavan myös virallisen järjestelmän ja spontaanien vapaaehtoisten erilaiset tavoitteet, erityisesti silloin, kun spontaani toiminta saa ideologisia piirteitä. Merkittäväksi haasteeksi nousi lisäksi luottamuksen rakentaminen virallisen järjestelmän ja spontaanien vapaaehtoisten välille, jonka kuvattiin olevan prosessi, joka kehittyy hitaasti mutta voi kadota hetkessä.

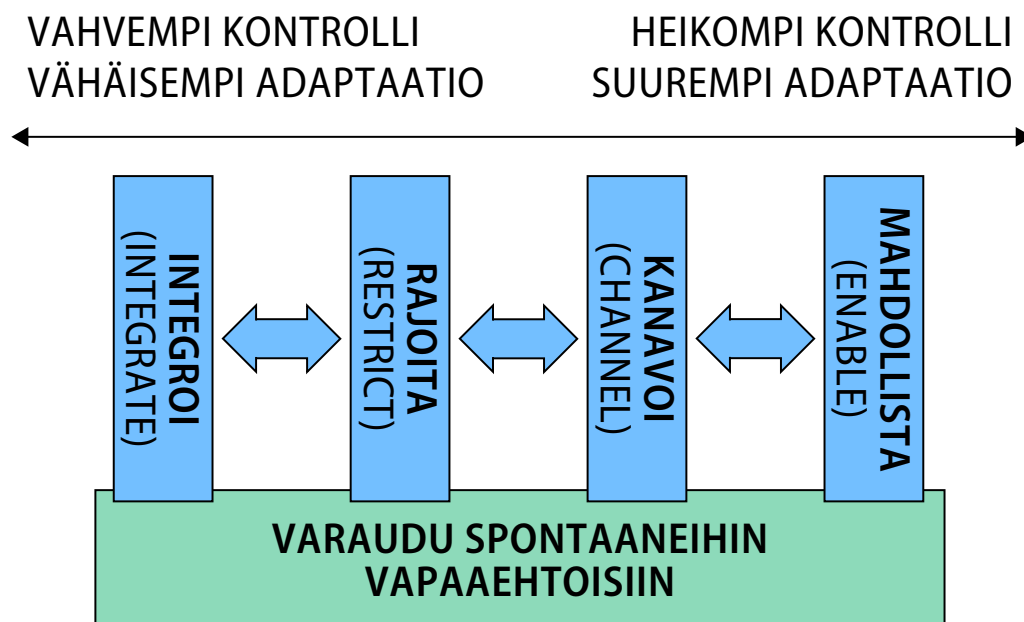
Sotilaiden ja siviilien roolien hämärtyminen nähtiin vakavana vaarana, sen voidessa heikentää siviilien turvallisuutta, etenkin jos spontaanit vapaaehtoiset osallistuvat aseelliseen toimintaan virallisen maanpuolustuksen ulkopuolella. Tällöin he eivät nauti sodan oikeussääntöjen suojaa. Haasteita liittyi myös tiedonjakoon ja

tilannekuvan muodostamiseen, sillä sodan kontekstissa viestintää rajoittaa kansalliseen puolustukseen liittyvä salassapito. Lisäksi suomalaisessa kontekstissa keskeiseksi haasteeksi nähtiin virallisen järjestelmän jäykkyys. Haastateltavat kuvasivat, kuinka vahvat hallinnolliset rakenteet, lainsäädäntö ja kehittynyt byrokrania muodostavat sen, mitä kutsuttiin *Sääntö-Suomeksi*, jossa spontaani vapaaehtoisuus pyritään sovittamaan olemassa oleviin malleihin sen sijaan, että järjestelmä tukisi itseorganisoituneempia, omaehtoisia toimintatapoja.

3.3 Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi

Haastattelujen pohjalta muodostettiin toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi, jota pöytäpelit edelleen vahvistivat. Toimintamalli on esitetty kuviossa 2. Se koostuu neljästä itsenäisestä strategiasta – integroi, rajoita, kanavoi ja mahdollista – sekä niitä läpileikkaavasta strategiasta, joka korostaa varautumista spontaaneihin vapaaehtoisiiin. Kuvion yläosassa oleva kontrolli–adaptaatio-jana kuvaa strategioiden sijoittumista sen mukaan, mitä ne edellyttävät viralliselta järjestelmältä, ulottuen tiukasta kontrollista kohti adaptiivista toimintaa.

Kuvio 2. Toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi.

Toimintamalli on tarkoitettu käytännön apuvälineeksi, joka auttaa jäsentämään erilaisia toimintavaihtoehtoja. Sen soveltaminen riippuu aina tilanteesta ja toimintaympäristöstä. Muuttuvat olosuhteet voivat edellyttää siirtymistä strategiasta toiseen, ja eri vaihtoehtoja voidaan käyttää rinnakkain. Yhtä pysyvää tai kaikissa tilanteissa toimivaa ratkaisua ei ole. Tämä tuli selvästi esiin pöytäpelien skenaarioissa, joissa osallistujat korostivat, kuinka vaikeaa on valita yksi tietty toimintatapa tilanteissa, jotka itsessään sisältävät sekä mahdollisuuksia että riskejä.

Varaudu spontaaneihin vapaaehtoisiiin

Haastatteluaineiston perusteella korostui näkemys, että spontaaniin vapaaehtoisuuteen on varauduttava ennalta ja ilmiö tulisi sisällyttää osaksi varautumistyötä. Vaihtoehto, jossa ei tehtäisi mitään tai edes perussuunnitelmia, nähtiin kaikkein huonoimpana ja jopa vaarallisena. Haastateltavat painottivat, että ilmiöön on tartuttava ennakoivasti ennen mahdollista sotaa, sillä suunnitelmien puuttuminen voi johtaa toiminnalliseen lamaantumiseen.

Haastateltavien mukaan spontaania vapaaehtoisuutta ei ole toistaiseksi huomioitu riittävästi, mihin on osaltaan vaikuttanut merkittävän sotilaallisen uhan pitkäaikainen poissaolo. Haastatellut korostivat käytännön varautumisessa erityisesti lainsäädännön merkitystä ja tarvetta tarkastella niitä oikeudellisia rajoja, jotka määrittävät viranomaisten ja spontaanien vapaaehtoisten välistä yhteistyötä.

Integroii

Integrointia spontaanien vapaaehtoisten hyödyntämisen strategiana pidettiin erityisen merkityksellisenä aseellisen maanpuolustuksen yhteydessä. Tässä vaihtoehdossa valitut spontaanit vapaaehtoiset, eräänlaiset spontaanisti muodostuneet "kansankomppanijat", integroitaisiin suoraan osaksi Puolustusvoimien toimintaa. Ajatus heijastaa Suomen järjestelmällistä ja säädeltyä maanpuolustusmallia, jossa reserviläiset liitetään osaksi puolustusjärjestelmää tarkoin harjoitellun ja säännellyn prosessin kautta. Tällä tavoin aseellinen toiminta pysyy virallisen sotilaallisen kehyksen sisällä. Näkemys integroinnin merkityksestä nousi esiin sekä haastatteluissa että pöytäpeleissä, joskin keskusteluissa sivuttiin myös rajoittamisstrategiaa. Esimerkiksi Ruotsin kodinturvajoukot mainittiin mahdollisena vertailukohtana ja iäkkäämmät reserviläiset potentiaalisina toimijoina.

Näkemyksenä korostui se, että epämuodollinen aseellinen toiminta sisältää huomattavia riskejä, ja siksi mahdollinen vapaaehtoisten aseellinen osallistuminen tulisi tapahtua ainoastaan Puolustusvoimien tiukassa ohjauksessa ja selkeästi määritellyissä puitteissa. Pöytäpeliaiaineistossa nostettiin esiin näkemys, että aseellisen

spontaanin vapaaehtoisuuden integrointi ja ylipäättään aseellisen vastarintaliikkeen mahdollisuus on Suomessa teema, jota ei ole riittävästi pohdittu ja joka edellyttää jatkotarkastelua muun muassa oikeudellisesta näkökulmasta.

Integrointi antaisi alun perin spontaanisti aktivoituneille vapaaehtoisille toimivallan ja oikeutuksen osallistua aseelliseen toimintaan osana Puolustusvoimia. Yhtenä keskeisenä edellytyksenä nähtiin kuitenkin reserviläistausta. Haasteena pidettiin sitä, että vaikka Suomen sodan ajan vahvuus on noin 280 000 sotilasta, reservissä on kokonaisuudessaan lähes 900 000 varusmieskoulutuksen saanutta henkilöä. Haastateltavat toivat esiin, että joukkoja täydennettäisiin sodan edetessä ja reserviläisillä olisi mahdollisuus ilmoittautua vapaaehtoisesti palvelukseen myös ilman virallista käskyä. Eräs spontaani vapaaehtoinen kuvasi asiaa toteamalla, että jos sota syttyisi, hän odottaisi Puolustusvoimien käskyä, mutta mikäli sitä ei kuuluisi vuorokauden kuluessa, hän menisi itse aluetoimistoon kysymään, mitä hänen tulisi tehdä.

Rajoita

Spontaanien vapaaehtoisten integroinnin vaihtoehto kytkeytyi läheisesti heidän toimintansa rajoittamiseen. Haastateluaineistossa korostui näkemys, että aseellisesti toimivien epämuodollisten ryhmien toiminta tulisi estää joko rajoittamalla niitä tai, kuten edellä todettiin, liittämällä ne osaksi virallisia rakenteita. Spontaanin aseellisen toiminnan katsottiin voivan häiritä Puolustusvoimien operaatioita, lisätä omien joukkojen välisen tulituksen riskiä ja horjuttaa yhteiskuntajärjestystä. Rajoittamisella viitattiin myös maantieteellisiin rajauksiin, millä tarkoitettiin sitä, että spontaanien vapaaehtoisten ei tulisi toimia kansallisen puolustuksen kannalta kriittisillä alueilla, erityisesti etulinjan läheisyydessä. Pöytäpelien keskusteluissa tuotiin lisäksi esille, että jos spontaanit vapaaehtoiset toimivat tavalla, johon liittyy turvallisuusriskejä eivätkä ota vastaan viranomaisten ohjeita tai käskyjä, heidän toimintaansa on vaikea kanavoida tai integroida. Tällöin ainoaksi vaihtoehdoksi jää rajoittaminen.

Vaikka haastateltavat pitivät tiettyjen spontaanin vapaaehtoisuuden muotojen rajoittamista välttämättömänä, sen käytännön toteutusta kohtaan esitettiin epäilyksiä. Huolta herätti, olisiko viranomaisilla riittävästi resursseja rajoitusten valvomiin, ja toisaalta riski siitä, että yksilöt toimisivat kielloista huolimatta. Lisäksi niin haastateluissa kuin pöytäpeleissä todettiin, että rajoittaminen voisi herättää turhautumista vapaaehtoisten keskuudessa ja pahimmillaan tukahduttaa ilmiön kokonaan. Eräs pöytäpelien osallistuja kiteytti tämän näkemyksen toteamalla yleisellä tasolla, että spontaanin vapaaehtoisuuden arvo piilee sen aktivoivassa vaikutuksessa ja että kansalaisten halu toimia ja vaikuttaa omaan tilanteeseensa on myönteinen voimavara, jota tulisi ensisijaisesti tukea ja hyödyntää sen sijaan, että sitä passivoitaisiin liiallisesti.

Kanavoi

Haastateltavat korostivat, että integroinnin ja rajoittamisen rinnalla on olemassa myös kolmas vaihtoehto, spontaanien vapaaehtoisten kanavoiminen tukemaan maanpuolustusta. Siinä missä integrointi liittyy vapaaehtoiset suoraan osaksi virallista järjestelmää, kanavoiminen säilyttää vahvemmin vapaaehtoisuuden alkuperäisen luonteen. Tämä strateginen vaihtoehto perustuu näkemykseen, että maanpuolustus on paljon muutakin kuin sotilaallista puolustusta ja että kaikille löytyy sopivia tehtäviä. Käytännössä spontaanit vapaaehtoiset voitaisiin ohjata aseettomiin rooleihin, kuten ruokahuollon, majoituksen tai liikenteenohjauksen tehtäviin. Laajemmassa merkityksessä kyse on yhteiskunnan toimintakyvyn ylläpitämisestä osana maanpuolustuskykyä. Pöytäpeleissä esitettiin kanavoimisen osalta huomio, että jos kanavoiminen toteutettaisiin onnistuneesti, tarve rajoittamiselle vähenisi, toiminnan muuttuessa viranomaisten näkökulmasta hallitummaksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi.

Keskeiseksi haasteeksi nähtiin kuitenkin se, kuka ottaisi vastuun spontaanien vapaaehtoisten kanavoimisesta, mikäli viranomaisilla ei olisi siihen riittäviä resursseja. Haastatteluissa korostuivat erityisesti järjestöpohjaiset turvallisuustoimijat, kuten Suomen Punainen Risti, jolla on rauhan aikana keskeinen koordinaatiovastuu Vapaaehtoisen pelastuspalvelun (Vapepa) toiminnasta ja joka on jo toiminut monissa tilanteissa yhteistyössä spontaanien vapaaehtoisten kanssa. Punaisella Ristillä on myös sosiaali- ja terveysministeriön kanssa yhteistyöpöytäkirja, jonka mukaan se vastaa osaltaan spontaanien vapaaehtoisten vastaanottamisesta ja koordinoimisesta¹⁰. Samalla kuitenkin sekä haastattelu- että pöytäpeliaiaineistossa pohdittiin, miten Punaisen Ristin puolueettomuusvelvoite vaikuttaisi sen ja Vapepan rooliin sodan aikana sekä mitä Vapepalle ylipäättään tapahtuisi sodan sytyessä.

Vaihtoehtoisina koordinoivina tahoina mainittiin maanpuolustukseen kiinteämmin kytkeytyviä toimijoita, kuten Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK) ja Naisten Valmiusliitto. Pöytäpeliaiaineistossa painottui erityisesti MPK:n mahdollinen rooli. Koordinointivastuun nähtiin kuitenkin edellyttävän resursseja, joita MPK:lla ei välttämättä olisi sodan aikana käytettävissään. Lisäksi todettiin, että MPK:n toiminta on tarkoin säädeltyä, minkä vuoksi uudenlaisen tehtävän lisääminen sen vastuulle edellyttäisi poliittisen tason harkintaa ja päätöksentekoa. Lisäksi myös kuntien nähtiin voivan toimia välittävänä organisaatioina spontaanien vapaaehtoisten ja muiden viranomaisten välillä.

10 "SPR varautuu vapaaehtoisten lisärekrytointiin, uusien rekrytoitujen ja spontaanien vapaaehtoisten vastaanottamiseen sekä koordinointiin." (STM & SPR 2024)

Tärkeänä pidettiin myös valmisteilla olevaa kokonaisturvallisuusrekisteriä, jonka avulla henkilöt, jotka muutoin aktivoituisivat spontaanisti, voitaisiin ennakoivasti sitouttaa ja kytkeä tiettyihin tehtäviin. Kokonaisturvallisuusrekisteriä käsiteltiin SPOVA-hankkeeseen liittyvässä fokusryhmäaineistossa, joka tarjosi tietoa turvallisuuskoulutettujen naisten näkemyksistä, motivaatiosta ja odotuksista liittyen heidän mahdolliseen rooliinsa rekisterissä. Fokusryhmissä sivuttiin myös spontaania vapaaehtoisuutta. Näkemys oli, että rekisteri voisi parantaa vapaaehtoistoiminnan koordinoitua. Osallistujat toivat esiin, että ilman koordinaatiota vapaaehtoisten spontaani aktivoituminen voisi helposti johtaa sekavuuteen ja jäsentymättömyyteen. Kokonaisturvallisuusrekisterin avulla viranomaiset voisivat sen sijaan nopeasti ja järjestelmällisesti ottaa vapaaehtoiset mukaan toimintaan tarpeen vaatiessa. Lisäksi sen nähtiin auttavan Puolustusvoimia ja muita viranomaisia muodostamaan tarkemman kuvan sitoutuneesta vapaaehtoisreservistä varautumistyötä varten.

Samalla fokusryhmien osallistujat kuitenkin korostivat, että rekisteriin tulisi voida sitoutua myös yleisemmällä tasolla ilman ennakkoon määriteltyä tehtävää. Heidän mukaansa kriisitilanteessa jokaisen apu on tärkeää. Lisäksi tuotiin esiin, ettei rekisteriin kuulumisen tulisi estää omaehtoista, spontaania auttamista paikallistasolla, vaan paikallista aloitteellisuutta olisi pikemminkin syytä rohkaista ja tukea.

Mahdollista

Haastateltavat tarkastelivat myös vaihtoehtoa, jossa spontaanien vapaaehtoisten annetaan toimia itseorganisoituneesti ja omaehtoisesti sen sijaan, että heitä integroitaisiin, rajoitettaisiin tai kanavoitaisiin virallisen järjestelmän kautta. Tämä nähtiin ensisijaisesti aseettomaan toimintaan soveltuvana vaihtoehtona, joka voi sisältää erilaisia tekoja oman lähiyhteisön tukemiseksi eli toimintaa, joka vahvistaa maanpuolustustahtoa, henkistä kriisinkestävyyttä ja kokoaa ihmisiä yhteen. Pöytäpeleissä tämänkaltaisen yhteisöllinen toiminta nähtiin realistisena skenaariona, joka on monin paikoin jo nykyarkea. Tietyissä tilanteissa itseorganisoituneen toiminnan arvioitiin voivan liittyä myös kybertoimintaan tai, virallisen järjestelmän pettäessä, jopa sissitoiminnan kaltaiseen aseelliseen vastarintaan.

Itseorganisoitunutta toimintaa nähtiin voitavan mahdollistaa erityisesti viestinnän ja koulutuksen kautta. Viestinnällä tarkoitettiin viranomaisten ja järjestöjen tarjoamaa ohjeistusta esimerkiksi varautumiseen ja kybertoimintaan sekä tiedottamista siitä, millaisille tarvikkeille tai materiaalilahjoituksille olisi todellista tarvetta. Koulutuksella puolestaan viitattiin maanpuolustukseen liittyviin kursseihin, jotka vahvistavat yksilöiden valmiuksia toimia spontaanisti. Haastateltujen spontaanien vapaaehtoisten näkökulmasta keskeistä oli käytännön tuki, kuten tilojen ja ohjeistuksen saaminen, byrokratian vähentäminen sekä taloudellinen apu. He toivoivat myös, että viranomaiset osoittaisivat ketteryyttä sekä tunnustaisivat spontaanien toimijoiden panoksen.

4 Johtopäätelmät

Hankkeen tulosten perusteella esitämme seuraavat viisi johtopäätelmää ja kehittämisehdotusta:

1. Spontaanin vapaaehtoisuuden ilmiössä keskeiseksi haasteeksi nousee tasapainottelu virallisen järjestelmän kontrollitarpeen ja kansalaisyhteiskunnan itseorganisoitumisen välillä. Spontaanien vapaaehtoisten toimintaa motivoi usein halu toimia omaehtoisesti, ja juuri tämä oma-aloitteisuus tekee ilmiöstä osaltaan arvokkaan. Samalla se tarkoittaa, että viranomaisten ja spontaanien toimijoiden välinen suhde on väistämättä aina jossain määrin jännitteinen. Virallisen järjestelmän tuleekin tunnistaa, millaisia seurauksia liiallinen kontrolli tai rajoittaminen voi aiheuttaa. Omaehtoisen spontaanin vapaaehtoisuuden mahdollistaminen edellyttää viranomaisilta suurinta mukautumista ja valmiutta astua ulos totutuista toimintamalleista. Aina tämä ei vaadi suuria tekoja. Joskus jo pienet eleet, kuten kiinnostuksen osoittaminen ja arvostuksen ilmaiseminen spontaaneja vapaaehtoisia kohtaan, voivat olla merkittävä keino vahvistaa luottamusta ja toimijuutta.
2. Hankkeessa kehitetty toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi toimii dynaamisena päätöksenteon tukivälineenä, joka korostaa kontekstisidonnaisuutta. Integrointi, rajoittaminen, kanavointi ja mahdollistaminen eivät muodosta hierarkkista tai ennalta määrättyä toimintamallia, vaan tarjoavat tilanteeseen sopivia vaihtoehtoja, joiden soveltuvuus riippuu kulloinkin vallitsevista olosuhteista. Strategian valinta, tai eri vaihtoehtojen rinnakkainen käyttö, määräytyy esimerkiksi sen mukaan, onko spontaani vapaaehtoisuus aseellista vai aseetonta, millainen on toimijoiden tausta ja kuinka toimintakykyinen virallinen järjestelmä on kyseisessä tilanteessa.
3. Spontaanin vapaaehtoisuus tulisi kytkeä systemaattisesti osaksi maanpuolustuksen varautumistyötä sen sijaan, että siihen reagoitaisiin vasta mahdollisen sodan aikana tilapäisjärjestelyin. Ilmiö olisi tärkeää tunnistaa ja huomioida nykyistä kattavammin ja läpinäkyvämmiin osana varautumisen kokonaisuutta. Ennakoiva lähestymistapa mahdollistaa yhteiskunnan moninaisten voimavarojen tarkoituksenmukaisen

hyödyntämisen ja vähentäisi riskiä, että spontaani ja koordinoimaton aktivoituminen kuormittaa viranomaisia tilanteissa, joissa operatiiviset paineet ovat jo valmiiksi suuria. Sitä osataan, mitä harjoitellaan, ja siksi myös spontaanien vapaaehtoisten kanssa toimimista tulisi harjoitella ennakolta, vähintäänkin pöytäpeleissä.

4. Mikäli spontaanin vapaaehtoisuuden kanavoiminen maanpuolustuksen tueksi korostuu strategisena vaihtoehtona, on ratkaistava, kenen tai keiden vastuulle kanavointi käytännössä asetetaan. Aineiston perusteella Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK) näyttäytyy varteenotettavimpana toimijana tässä tehtävässä. Jos kanavoinnissa tukeuduttaisiin MPK:hon, edellyttäisi se selvitystä MPK:n lainsäädännöllisestä toimintakehyksestä sekä sodan aikaisista resurssiedellytyksistä ja valmiuksista ottaa tehtävä vastaan.
5. Aseellista spontaania vapaaehtoistoimintaa tulisi hyödyntää vain Puolustusvoimien tiukassa ohjauksessa ja selkeästi määritellyissä toimintapuitteissa. Mikäli spontaanien, aseellisesti toimivien vapaaehtoisten – kuten omaa rooliaan ottavien ”kansankomppanioiden” – integroiminen osaksi Puolustusvoimien toimintaa nähdään realistisena strategisena vaihtoehtona, olisi tärkeää ennakoivasti selvittää tämän vaihtoehdon oikeudelliset, operatiiviset ja organisatoriset edellytykset. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, miten nykyinen lainsäädäntö suhtautuu tällaiseen integraatioon, ja mitä muutoksia tai tarkennuksia sen mahdollinen käyttöönotto edellyttäisi.

Liite 1. Yhteenveto pro gradu -tutkielman toteutuksesta ja tuloksista

Tutkielmassa (Vaahtera 2025) tarkastellaan spontaaneja vapaaehtoisia ensi- ja kriisiavun tukena häiriö- ja kriisitilanteissa sekä poikkeusoloissa terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmasta. Tutkimus keskittyy seuraaviin tutkimuskysymyksiin ensi- ja kriisiavun kontekstissa:

- Millainen ilmiö spontaani vapaaehtoisuus on?
- Millaisia tehtäviä spontaanit vapaaehtoiset voisivat tehdä?
- Millaiset ovat toiminnan haasteet ja reunaehdot?
- Miten spontaanien vapaaehtoisten toimintaa koordinoitaisiin?

Tutkielman aineisto kerättiin harkinnanvaraisella otannalla, ja se rajattiin terveydenhuollon ammattilaisiin, jotka työssään ovat tai ovat olleet tekemisissä valmiuteen ja varautumiseen liittyvien tehtävien kanssa. Aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla haastatteluilla, joihin osallistui 11 henkilöä. Haastateltavat olivat koulutukseltaan lääkäreitä, sairaanhoitajia ja ensihoitajia, ja osa heistä toimi myös ensi- ja terveystiedon kouluttajina. He työskentelivät julkisessa terveydenhuollossa eri hyvinvointialueilla sekä Puolustusvoimissa¹¹. Yksi haastateltavista oli haastatteluhetkellä siirtynyt muihin tehtäviin. Haastateltavat koottiin yhteyshenkilöiden kautta sekä lumipallo-otantaa hyödyntäen.

Spontaani vapaaehtoisuus ei käsitteenä ollut kaikille haastatelluille ennestään tuttu, mutta keskusteltaessa ilmiöstä toimintana jokaisella oli jonkinlainen oma-kohtainen kokemus aiheesta. Useat mainitsivat havainneensa esimerkiksi vaate- ja lelukeräyksiä sosiaalisen median kautta. Osa oli myös tietoinen vapaaehtoisten järjestämästä avusta Ukrainan sodan yhteydessä. Aineiston perusteella vaikutti siltä, että käsitteen vakiintumattomuus vaikeutti aiheen hahmottamista.

Tutkielmassa kiinnostus kohdistui tutkimusrajan mukaisesti erityisesti ensi- ja kriisiavun tehtäviin. Haastatteluista välittyi käsitys, että häiriötilanteissa viranomaiset vastaisivat sairaanhoidollisista tehtävistä, kun taas spontaanit vapaaehtoiset voisivat osallistua yleisiin tukitehtäviin, kuten opastukseen ja

---

11 Pääesikunnan logistiikkaosasto myönsi aineistonkeruulle tutkimusluvan (AV16673).

huoltotoimiin. Kriisi- ja poikkeusolojen katsottiin sisältävän pääosin samankaltaisia tehtäviä. Yleisiksi tehtäviksi poikkeusoloissa nimettiin muun muassa vesi- ja ruoka-huolto sekä materiaalin ja henkilöstön tukitoimet. Myös väestönsuojeluun liittyvät tehtävät – kuten neuvonta ja tiedonvälitys – nähtiin sopivina spontaanien vapaaehtoisten rooleiksi.

Haastatteluista nousi esiin tilannesidonaisuuden merkitys. Kulloinenkin tilanne määrittää, millaisia tehtäviä spontaaneille vapaaehtoisille olisi tarkoituksenmukaista osoittaa. Mitä laajempi ja vakavampi kriisi on, sitä matalammalla kynnyksellä tehtäviä jaettaisiin. Tehtävien osoittamisessa on kuitenkin huomioitava, että lähes kaikki sairaanhoidolliset tehtävät edellyttävät jonkinlaista perehdytystä tai koulutusta. Työpaikoilla ensiapukoulutuksen saaneiden henkilöiden hyödyntämistä pidettiin varteenotettavana tapana tukea terveydenhuoltoa. Useimmat haastateltavat näkivät mahdollisena, että poikkeusoloissa voitaisiin ottaa käyttöön edellisen sodan aikaisia lääkintälottien kaltaisia järjestelyjä. Lisäksi poikkeusolojen tehtäviksi nostettiin valvonta- ja järjestyksen ylläpitotehtäviä.

Haastatteluissa keskeisiksi haasteiksi nousivat aidon osaamisen tunnistaminen, vapaaehtoisten toimintakyky sekä vastuukysymykset. Tilanteen luonne ei juuri vaikuttanut vastaajien näkemyksiin, vaan haasteet näyttäytyivät samankaltaisina tilanteesta riippumatta. Ensi- ja kriisiavun osalta esitettiin tehtäviä, joita voitaisiin antaa joko lyhyen koulutuksen jälkeen tai joissain tapauksissa ilman koulutusta. Tunnistetut ensiaputehtävät liittyivät verenvuodon tyrehtyttämiseen, lämpimänä pitämiseen, hengitysteiden avoinna pitämiseen sekä hengityksen ja tajunnan seuraamiseen ammattilaisen tekemän arvion jälkeen.

Spontaanien vapaaehtoisten kyky toimia ja heidän toimintakykynsä arviointi koettiin haastavaksi. Huolta herätti myös se, miten tilanne vaikuttaisi vapaaehtoisiin, erityisesti silloin kun kokemukset voisivat olla traumatisoivia. Haastateltavat toivat esiin vastuukysymykset ja viittasivat myös nykyiseen lainsäädäntöön. Eräänä näkökulmana esitettiin, että osa vapaaehtoisista saattaa pelätä toimivansa väärin ja siksi jättää auttamatta. Vastuukysymysten osalta pohdittiin muun muassa, kuka vastaa tehtäviin osoittamisesta, potilashoidossa tehdyistä päätöksistä ja mahdollisista auttajien traumatisoitumisista.

Koordinointi koettiin yhdeksi keskeisimmistä asioista. Sen avulla nähtiin mahdollistettavan oikean määrän henkilöitä, oikealla osaamisella, oikeaan paikkaan. Koordinoidun toiminnan ajateltiin myös vahvistavan vapaaehtoisten motivaatiota auttaa. Haastateltavat arvioivat, ettei kaikilla vapaaehtoisilla välttämättä olisi poikkeusoloissa täysin vilpittömät aikomukset, vaan jotkut voisivat pyrkiä hyötymään tilanteesta. Tällöin koordinoinnin katsottiin ehkäisevän myös mahdollisia

väärinkäytöksiä. Koordinoivaksi tahoksi ehdotettiin eri toimijoita, järjestöistä ja yksittäisistä tilannekeskuksista aina ministeriötasolle asti. Sotilaallisen uhan muodostamien poikkeusolojen osalta haastateltavien kommenteissa korostui kuitenkin Puolustusvoimien rooli koordinoivana tahona.

Digitaalisten alustojen hyödyntäminen spontaanien vapaaehtoisten koordinoimisessa nähtiin tervetulleena ratkaisuna, joko nykyisen 112-sovelluksen avulla tai kehittämällä uusi sovellus tätä tarkoitusta varten. Poikkeusoloissa digitaalisten alustojen käyttöön kuitenkin liitettiin haasteita, erityisesti mahdollisiin tietoliikenneverkkojen häiriöihin liittyen.

Tutkielman tulosten perusteella *Spontaani vapaaehtoisuus maanpuolustuksessa* -tutkimushankkeessa kehitetty toimintamalli spontaanin vapaaehtoisuuden hyödyntämiseksi (kuvio 2) tarjoaa käyttökelpoisen välineen myös tämän tutkielman havaintojen jäsentämiseen. Tutkielman pohjalta nousi esiin useita jatkotutkimusta vaativia teemoja, kuten ensiapukoulutettujen halukkuus osallistua toimintaan, digitaalisten sovellusten hyödyntäminen koordinoinnissa sekä lainsäädännön suhtautuminen spontaaniin vapaaehtoistoimintaan.

Lähteet

- Asmolov, Gregory (2022). The transformation of participatory warfare: The role of narratives in connective mobilization in the Russia–Ukraine war. *Digital War*, 3(1–3), 25–37. <https://doi.org/10.1057/s42984-022-00054-5>
- Arksey, Hilary & O’Malley, Lisa (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Boichak, Olga (2017). Battlefield Volunteers: Mapping and Deconstructing Civilian Resilience Networks in Ukraine. *Proceedings of the 8th International Conference on Social Media & Society*, article 3, 1–10. <https://doi.org/10.1145/3097286.3097289>
- Boichak, Olga (2021). Camouflage aesthetics: Militarisation, craftivism, and the in/visibility of resistance at scale. *Contemporary Voices: St Andrews Journal of International Relations*, 3(1), 1–13. <https://doi.org/10.15664/jtr.1561>
- Boichak, Olga & McKernan, Brian (2024). Narratives of Volunteering and Social Change in Wartime Ukraine. *Cultural Sociology*, 18(1), 48–71. <https://doi.org/10.1177/17499755221127877>
- Bukkvoll, Tor (2019). Fighting on behalf of the state – The issue of progovernment militia autonomy in the Donbas war. *Post-Soviet Affairs*, 35(4), 293–307. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2019.1615810>
- Byrska, Olga (2023). Civil Crisis Management in Poland: The First Weeks of the Relief in Russian War on Ukraine. *Journal of Genocide Research*, 25(3–4), 463–470. <https://doi.org/10.1080/14623528.2022.2079196>
- Channell-Justice, Emily (2024). Responses to dispossession: Self-organization and the state. Teoksessa Wanner, Catherine (toim.), *Dispossession: Anthropological Perspectives on Russia’s War Against Ukraine* (s. 188–207). New York: Routledge.
- Cnaan, Ram A., Meijs, Lucas, Brudney, Jeffrey L., Hersberger-Langloh, Sophie, Okada, Aya & Abu-Rumman, Samir (2022). You Thought That This Would Be Easy? Seeking an Understanding of Episodic Volunteering. *Voluntas* 33, 415–427. <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00329-7>
- Domaradzki, Jan, Walkowiak, Dariusz, Bazan, Dominika & Baum, Ewa (2022). Volunteering in the front line of the Ukrainian refugee crisis: A brief report from Poland. *Frontiers in Public Health* 10(979751), 1–11. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.979751>

- Dunn, Elisabeth & Kaliszewska, Iwona (2023). Distributed humanitarianism: Volunteerism and aid to refugees during the Russian invasion of Ukraine. *American Ethnologist*, 50(1), 19–29. <https://doi.org/10.1111/amet.13138>
- E2 Tutkimus (2025). *Mitä suomalaiset naiset ovat valmiita puolustamaan?* Saatavilla: https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/raportti_-mita-suomalaiset-naiset-ovat-valmiita-puolustamaan.pdf
- Fedinic, Csilla (2023). The Ukrainian Civil Volunteer Movement during Wartime (2014–2022). Teoksessa Madlovics, Bálint & Magyar, Bálint (toim.), *Ukraine's patronal democracy and the Russian invasion* (s. 331–352). Budapest: Central European University Press.
- Fiskvik, Jannicke T., Holen, Siri M., Antonsen, Stian & Bye, Rolf J. (2025). Where Are the Emergency Responders? Spontaneous Volunteers in a Terrorist Attack. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 33: e70065. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.70065>
- FitzGerald, Gerry, Pizzino, Stacey, Burns, Penelope, Myers, Colin, Tarrant, Mike, Ryan, Ben, Fredriksen, Marie & Aitken, Peter (Toim.). (2024). *Disaster Health Management: A Primer for Students and Practitioners* (2nd ed.). New York: Routledge.
- Haake, Niki (2022). *Valtakunnallinen ohje pelastuslaitoksille vapaaehtoisten voimavarojen hyödyntämiseksi pelastustoiminnassa*. Sisäministeriön julkaisuja 21. Helsinki: Sisäministeriö.
- Hayoz, Nicolas & Stepanenko, Viktor (2023). The social organization of war: Ukrainian and Russian societies mobilized for war. *Soziale Systeme*, 28(2), 341–371. <https://doi.org/10.1515/sosys-2023-0013>
- Jabali, Oqab (2022). Popular Resistance against Israeli Territorial Expropriation: Beita as a Model. *Middle East Policy*, 29(4), 91–106. <https://doi.org/10.1111/mepo.12656>
- Johansson, Roine (2024). The assembling process of outsider volunteers during disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 106(104408), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104408>.
- Khoma, Nataliya (2022). Public activism of the war period: structure, forms and possibilities. *Social Space*, 23(1), 81–103.
- Kudlenko, Anastasiia (2023). Roots of Ukrainian resilience and the agency of Ukrainian society before and after Russia's full-scale invasion. *Contemporary Security Policy*, 44(4), 513–529. <https://doi.org/10.1080/13523260.2023.2258620>
- Kurylo, Bohdana (2025). From individual to collective: Vernacular security and Ukrainian civil society in wartime. *Security Dialogue*. <https://doi.org/10.1177/09670106251329884>
- Kvarnlöf, Linda & Eriksson, Kerstin (2024). Filling the void: Rural disaster volunteerism during the Swedish wildfires of 2018. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 105, 104393. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104393>

- Martin, Eric (2025). Towards a temporal theory of refugee crisis response: 'passing the baton' across sectors. *Disasters*, 49(4), e70014. <https://doi.org/10.1111/disa.70014>
- McLennan, Blythe, Whittaker, Joshua & Handmer, John (2016). The changing landscape of disaster volunteering: Opportunities, responses and gaps in Australia. *Natural Hazards*, 84(3), 2031–2048. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2532-5>
- Merrin, William & Hoskins, Andrew (2020). Tweet fast and kill things: Digital war. *Digital War*, 1(1–3), 184–193. <https://doi.org/10.1057/s42984-020-00002-1>
- Mikheieva, Oksana & Kuznetsova, Irina (2024). War-time volunteering and population displacement: From spontaneous help to organised volunteering in post-2014 Ukraine. *Voluntary Sector Review*, 15(1), 74–91. <https://doi.org/10.1332/20408056Y2023D000000009>
- MTS (2024). *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, tiedotteita ja katsauksia 4. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Munn, Zachary, Peters, Micah D.J., Stern, Cindy, Tufanaru, Catalin, McArthur, Alexa & Aromataris, Edoardo (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology* 18(143), 1–7. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>
- Mäenpää, Pasi, Faehnle, Maija, Grönlund, Henrietta, Pitkänen, Kati, Alanko, Leena, Sarkia, Katri & Kuosmanen, Sinianna (2025). *Reaktionopeutta, paikallistietoa ja huolenpitoa: Paikallinen kansalaistoiminta vahvistaa yhteiskunnan pitkäjänteistä resilienssiä ja kriisivalmiutta*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Nissen, Sylvia, Carlton, Sally, Wong, Jennifer H. K. & Johnson, Sam (2021). 'Spontaneous' volunteers? Factors enabling the Student Volunteer Army mobilisation following the Canterbury earthquakes, 2010–2011. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 53, 102008. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.102008>
- Oleinik, Anton (2018). Volunteers in Ukraine: From provision of services to state- and nation-building. *Journal of Civil Society*, 14(4), 364–385. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103413>
- Paciarotti, C., Cesaroni, A. & Bevilacqua, M. (2018). The management of spontaneous volunteers: A successful model from a flood emergency in Italy. *International journal of disaster risk reduction*, 31, 260–274. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.05.013>

- Raisio, Harri, Puustinen, Alisa, Wiikinkoski, Tarja, Valtonen, Vesa & Lindell, Juha (2023). Hämmäinen ja historiaton? Neljäs sektori ilmiönä ja käsitteenä turvallisuustoiminnan kontekstissa. *Hallinnon Tutkimus*, 42(1), 56–69. <https://doi.org/10.37450/ht.119579>
- Raisio, Harri, Puustinen, Alisa & Niemi, Tomi (2024). Aseistettua vapaaehtoisuutta ja osallistuvaa sodankäyntiä: Kartoittava katsaus spontaaniin vapaaehtoisuuteen maanpuolustuksen kontekstissa. *Hallinnon Tutkimus* 43(4), 319–335. <https://doi.org/10.37450/ht.146192>
- Raisio, Harri, Niemi, Tomi, Puustinen, Alisa, Kosonen, Jarkko & Valtonen, Vesa (2025a). Beneath the surface: Spontaneous volunteering and its perceived role in shaping community resilience in national defence. *Scandinavian Journal of Military studies* 8(1), 484–502. <https://doi.org/10.31374/sjms.371>
- Raisio, Harri, Niemi, Tomi, Puustinen, Alisa, Kosonen, Jarkko & Valtonen, Vesa (2025b). Co-producing National Defense? Strategic Considerations for Spontaneous Volunteer Involvement. *International Journal of Public Sector Management*. <https://doi.org/10.1108/IJPSM-02-2025-0056>
- Raisio, Harri, Jokipii, Annukka, Niemi, Tomi, Lindell, Juha & Polvi, Marianna. (2025c). From Demonstrated Agency to Structural Integration: Security-Trained Women and the Role of Assignment and Competence Registries in Crisis Preparedness and National Defense. *Defence Studies*. <https://doi.org/10.1080/14702436.2025.2572660>
- Robinson, Oliver C. (2014). Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide. *Qualitative Research in Psychology*, 11(1), 25–41. <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>
- Simsa, Ruth, Rameder, Paul, Aghamanoukjan, Anahid & Totter, Marion (2019). Spontaneous Volunteering in Social Crises: Self-Organization and Coordination. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 48(2), 1035–1225. <https://doi.org/10.1177/0899764018785472>
- Stallings, Robert A. & Quarantelli, Enrico. L. (1985). Emergent Citizen Groups and Emergency Management. *Public Administration Review*, 45 (special issue), 93–100. <https://doi.org/10.2307/3135003>
- Stepanenko, Viktor & Stewart, Susan (2025). 'Who, if not us?': civic activism and defence in wartime Ukraine. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38(1), 152–168. <https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2467214>
- STM & SPR (2024). *Yhteistyöpöytäkirja varautumisesta sosiaali- ja terveystieteiden ja Suomen Punaisen Ristin välillä*. VN/19409/2024-STM-1
- Twigg, John & Mosel, Irina (2017). Emergent groups and spontaneous volunteers in urban disaster response. *Environment & Urbanization*, 29(2), 443–458. <https://doi.org/10.1177/0956247817721413>

- Umland, Andreas (2019). Irregular Militias and Radical Nationalism in Post-Euromaydan Ukraine: The Prehistory and Emergence of the “Azov” Battalion in 2014. *Terrorism and Political Violence*, 31(1), 105–131. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1555974>
- Vaahtera, Saana (2025). *Spontaanit vapaaehtoiset ensi- ja kriisiavun tukena häiriö- ja kriisitilanteissa sekä poikkeusoloissa: Tarkastelussa terveydenhuollon ammattilaisten näkemykset*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopisto. Saatavilla: <https://osuva.uwasa.fi/items/c1ae4a5f-2499-4af0-8bd6-fab8b1f79af6>
- Whittaker, Joshua, McLennan, Blythe & Handmer, John (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, 358–368. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2015.07.010>
- Yang, Zheng (2025). Understanding spontaneous volunteering in crisis: Towards a needs-based approach of explanation. *The Social Science Journal*, 62(1), 28–38. <https://doi.org/10.1080/03623319.2021.1884778>
- YTS (2025). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia: Valtioneuvoston periaatepäätös*. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Yumagulova, Lilia & Handmer, John (2021). Introduction to the special issue on unaffiliated volunteering: the universality and importance of volunteering. *Environmental Hazards*, 20(1), 1–6. <https://doi.org/10.1080/17477891.2021.1877606>
- Zarembo, Kateryna & Martin, Eric (2024). Civil society and sense of community in Ukraine: From dormancy to action. *European Societies*, 26(2), 203–229. <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2185652>

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Puolustusministeriö

MATINE

Maanpuolustuksen tieteellinen
neuvottelukunta

Eteläinen Makasiinikatu 8, Helsinki

PL 31, 00131 Helsinki

defmin.fi

ISSN PDF: 2984-102X

ISBN PDF: 978-951-663-467-1